

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

дипондерес

17 к

1891

1004

1112

See No.

523

~~25~~ SEP 2006

~~289~~

Մ. ԼԵՐՄՈՆՏՈՎ 19 NOV 2010

391.71

L-46

սճ

523

Դ Ե Ի

ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԻԻՆ

Թարգմանութիւն

† Մ. Սատաթեանց

725

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տղարան „ԱՐՈՐ“ Ե. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ
Հայաստանի Հանրապետության փող. Կապիթալ

1891

391.71

4368-50

2-46

ՊԵ

197

338

28/1584

28/1481

02.05.2013

52 255 5000

(1968-50)

1112-2014

№ 1109

Доз. Цензурою, Тифлисъ 1891 г. 8-го Іюня.

Тип. Ароръ Т. Я. Назарьянъ. Уголь Голов. пр. и Барят. уд.

Մ. Լևոնյան

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Ա.

Տխրագին Դեր, արտաքսած հոգին,
Թողում էր օդում մեղապարտ երկրի,
Եւ նորա մտքից անցանում էին
Յիշատակները այն քաղցր օրերի,
Երբ Քերովբէի պէս, էր նա լուսաւոր
Աշխարհի անմեղ ընակարանում;
Երբ որ գիտութեան փափագով լցուած
Նայում էր մոայլ տարածութեան մէջ,
Ինչպէս բազմաթիւ աստղերի գրուած
Կարաւանները շրջում են անվերջ.
Երբ նա երջանիկ եւ երանելի
Նախածին էակը ստեղծագործութեան
Ունէր սուրբ հաւատ եւ սէր գորովի,
Զգիտէր կասկած, ոչ ոք չարութեան.
Ունայն դարերի շարունակութիւնը
Զէր նորա միտքը սարսափեցնում...
Եւ այլ շատ ու շատ այսպիսի բաներ...
Ամեն բան յիշել չէր կարողանում:

Բ.

Վաղուց մերժըված, այնտեղ շրջում էր
 Նա անապատում անձայր աշխարհի,
 Մէկմէկու յետնից անագին դարեր
 Անցանում էին նման բոսքի:
 Մի չնչին երկրի տիրապետելով,
 Ակամայ կամօք չարիք էր թափում;
 Բայց ոչինչ ընդդէմ իւր չտեսնելով,
 Նա չար գործերից զգուեցաւ իսկոյն:

Գ.

Եւ Կովկաս լեռան գագաթի շրջով
 Արտաքսաձ հոգին անա թռչում էր,
 Կագրեկը նորա տակ մշտապատ ծինում
 Աղամանդի պէս փայլատակում էր.
 Եւ անա Դարեալ գետը գալարուն,
 Մի օձաքնակ ճեղքուածի նման,
 Լեռների ներքեւ խորին անդնդում
 Ներկում է սեւ սեւ մի շերտիկ երկայն.
 Իսկ Թերեքն ասես, մի առիւծի պէս,
 Թաւամազ քաշը թիկնով ծաւալած,
 Վեր վայր ուտնելով մեծապանծ ու վէս
 Գողում էր, թնդում սաստիկ կատաղած.
 Թէ ժայռի վերայ լեռնային գագան,
 Թէ կապոյտ երկնում պտոյտող թռչուն
 Ուշ էին դնում սրտով քերկրութեան
 Նորա ջրերի անուշ ձայներուն.

Ոսկի ամպերը հարաւի կողմից
 Կարծես ձայներուն ուղեկից էին,
 Ժայռերը խմբով, խորին լուծեամբ
 Փայլուն ալիքները նկատում էին.
 Աշտարակները ժայռերի ծայրին
 Խիստ նայում էին ամպերի միջով.
 Կովկասու ասես դրան մօտ կային
 Պահապանները քարօր հասակով:
 Ամենայն կողմով Աստուծոյ աշխարհը
 Եւ վայրենի էր եւ հրաշալի,
 Բայց անարգանօք նայում էր դեւը
 Արարչութիւնը իւր Ստեղծողի:

Դ.

Եւ նորա առաջ մի այլ պատկերի
 Կենդանի զարդեր անա քացուեցան,
 Լայն հովիտները պերճ Վրաստանի
 Բնութեան շքեղ գորգով ծածկեցան:
 Ի՞նչ երջանիկ է այն ճոխ երկիրը.
 Սիւնածեւ ժայռեր, հնչող վտակներ,
 Որոնց ջրի տակ պարզ յատակները
 Զարդարում են միշտ գոյնզգոյն քարեր.
 Կան վարդի թփեր, ուր սոխակները
 Գովաքանում են իւրեանց սիրելին,
 Որ եւ մնում է միշտ անապատասխան
 Նոցա սիրալիր քաղցր զեղգեղին.
 Կան ստուար ձիւղեր մեծ սօսիների

Հայն քաղեղներով ձիգ շրջապատած,
 եւ քարանձաններ, որ եղջերուի
 Ազատամաններն են խորշակի դիմաց.
 Կեանք, շքեղութիւն, տերեւոց շրջին,
 եւ հարիւրաւոր ձայների բարբառ,
 եւ հազարաւոր բուսերի շնչում,
 եւ Միջօրէի խորշակ հեշտարար.
 եւ անուշահոտ ցօղով ոռոգուած
 Պայծառ գիշերներ,
 Մատաղ վրացունու աչքերի նման
 Փայլուն աստղներ:
 Բայց շքեղութիւնը այն պէրձ քնութեան,
 Բաց-ի նախանձից քնատ ոչինչ քան,
 Ոչ նոր զգացմունք, ոչ նոր գօրութիւն
 Չգարթեցրեց չար դեւի սրտում:
 Նա այն ամենը, ինչ որ տեսնում էր
 Արհամարհում էր եւ կամ ատում էր:

Ե.

Հողման աղետը շինեց իւր համար
 Մի տուն քարծրաշէն, մի քակ շրջակայ...
 Շատ ջանք, արտասուք թափել են երկար
 Նորա ծորտերը այն շէնքի վերայ:
 Նորա պատերը ձգում են ստուեր
 Լիւնների վերայ վաղ առաւօտուն,
 Ժայռից կտրած են տաշած սանդուղներ,
 Որ աշտարակից գետափ են տանում:

Իշխանի դուստրը մատաղ թամարը
 Երեսը ծածկած սպիտակ քօղով,
 Գնում է հանել Արագի ջուրը,
 Այն սանդուղներից վայր իջանելով:

9.

Միշտ քարածայռի ծայրից դէպ ի ծոր
 Այն խաւար տունը նայում էր լոկի,
 Բայց այնտեղ մի մեծ խնջոյք կայ այսօր,
 Հնչում է գունդան, լցում են գինիք:
 Իւր մի հատ դուստրը Հուդալ նշանեց.
 Կոչեց խնջոյքի իւր ողջ քնտանիք.
 Տան յարկի վերայ գորգազարդ ու մեծ,
 Հարսի հետ նստած են քնկերուհիք.
 Ուրախ խաղերով, անոյշ երգերով
 Անցանում է շուտ օրը կարճատեւ,
 Արդէն արեւու կէս բոլորակը
 Ծածկած է հեռի լեռների յետեւ:
 Երգում են նորա ծափ հարկանելով,
 եւ մատաղ հարսը իւր դափն է անում,
 Ու՛ գլխի վերայ պտոյտ բերելով
 Թռչունից թեթեւ վեր վայր է ոստնում:
 Կամ՝ յանկարծ կանգնում,
 Չորս կողմն է նայում,
 եւ նախանձայոյզ արտեւանց տակից
 Արտօսքով թրջած աչքերն են փայլում.
 Մերթ շրջեցնում է իւր սեւ յօնքերը

Եւ մերթ դէս ի վայր կորանում է նա,
 Եւ չնաշխարհիկ նորա ոտները
 Սահում, սլանում են այն գորգի վերայ,
 Եւ մի մանկական քերկրութեամբ լցուած
 ծիծաղում է նա:

Սակայն դողդոջուն ջրի երեսին
 Լուսնի նշոյլը խաղալով հեզիկ,
 Հազիւ կարող է այն նորա ժպտին
 Լինել հաւասար, այնպէս գեղեցիկ.
 Կեանքի պէս ժիր էր
 Բաղքը ժպտն այն,
 Առոյգ ու զուարթ էր
 Դանկութեան նման:

Է.

Վկայ է աստղը կէս գիշերային,
 Վկայ են ելքն ու միտքն արեւու,
 Որ ոչ մի իշխան պարսից աշխարհին
 Չէ տուել համբոյր այդպէս աչերու:
 Տաք օրերի մէջ, ոչ մի ժամանակ
 Հով շատրուանը Շահի հարէմում
 Չէ զովացրել այդպիսի հասակ
 Մարգարտանման ցօղովն իւր փայլուն.
 Դեռ ոչ մի անգամ երկրային ձեռներ
 Չեն հիւսել այդպէս գեղեցիկ մազեր.
 Բանի որ դրախտը աշխարհից գնաց,
 Երդում եմ որ դեռ, ոչ մի ժամանակ,

Այդպէս գեղեցիկ մի կոյս չէ ծաղկած
 Հարաւոյ կողմի արեգական տակ:

Ը.

Հուդալի ժառանգ մի հատիկ դուստրը
 Վերջին անգամս էր, աւնոյ կաքաւում,
 Ազատութեան առոյգ մանուկը
 Սպասում էր նորան վաղ առաւօտուն.
 Սպասում էր նորան օտար ընտանիք,
 Ողբալի օրհաս, օտար հայրենիք.
 Շատ անգամ գաղտնի խորին կասկածը
 Նորա պարզ դէմքը մթնացնում էր.
 Սակայն եւ նորա քոյրը շարժմունքը
 Այնպէս վայելուչ, այնպէս ազդու էր,
 Որ եթէ Դեւը այն կողմ թռչելիս,
 Այն կուսի վերայ մի անգամ նայէր,
 Յիշելով նախնի իւր եղբայրները,
 Իսկոյն կը դառնար, հոգոց կը հանէր ...

Թ.

Դեւը նայում էր... յանկարծ իւր սրտում
 Զգաց խռովութիւն մի անմեկնելի,
 Դատարկութիւնը անզգայ հոգում
 Լցունցաւ ծայնով մի շնորհալի.
 Նորից իմացաւ սէր ու սրբութիւն,
 Դեւը եւ քարին ճանաչեց նորից,

Եւ զմայլում էր երկար ժամանակ
 Պատկերի քաղցր երեւութիւնից:
 Իւր անցած քաղղի յիշատակները
 Անընդհատ կարգով ու երկարատեւ,
 Գլորւում էին նորա առաջը,
 Կարծես թէ աստղեր մէկ մէկու յետեւ:
 Անտեսանելի զօրութեամբ կապուած,
 Մի նոր այլ վշտի նա ծանօթացաւ,
 Զգացողութիւնը նորա մէջ յանկարծ
 Հարազատ լեզուով կարծես խօսեցաւ:
 Վերածնութեան արդեօք նշան էր.
 Նա այլ չէր կարող գտանել մտքում
 Փորձանք պատճառող նենգութեան խօսքեր.

Թէ մոռացել էր.

Չէ՛, մոռանալը Աստուած չէ տուել,
 Տուած իսկ լինէր, նա այդ չէր առնէր.

.

Ժ.

Իւր հաւատարիմ նժոյգը տանջելով,
 Արեգակն մայր մտանելիս
 Անա անհամբեր եւ շտապելով,
 Փետան հարսանեաց ինչոյք է գալիս:
 Հասնում է յաջող դէպ ի Արագայ
 Շքեղ ափերը գեղեցկադալար.
 Նորա յետեւից ճանապարհի վրայ
 Ուղտերի կարգեր ձգւում են երկար:

Ծանրաբեռնուած շատ ընծաներից,
 Նորա տեղերից հագիւ են շարժւում,
 Եւ Սինդալու տէրը առաջից
 Պերճ կարաւանի գնացքն է վարում:
 Գեղեցիկ մէջքը գօտով է քաշած,
 Փայլում են նորա սուրն ու դաշոյնը,
 Եւ նկարներով քանդակագործած
 Կախուած է թիկնից մեծ հրացանը.
 Խաղում է հողմը փշելով հանդարտ
 Նորա չուխայի արծակ թևերով,
 Որոնց ծայրերը ժապաւինազարդ,
 Սիրուն փայլում է արեւի լուսով:
 Սանձն է փունջերով, թամբն է թանգազին,
 Գոյն գոյն մետաքսով ասղնեգործած.
 Եւ նժոյգն աշխոյժ ոսկեգոյն դեղին,
 Բոլոր քրտնքի փրփրով սպտած:
 Ահով, խորտկալով, ահանջ շարժելով,
 Այն Ղարաքաղու առոյգ սերունդը
 Դիմում է արագ դար ի վայր շաղով
 Դէպ ի փրփրած ոստուն ալիքը:
 Ճանապարհը նեղ եւ վտանգաւոր,
 Չախ կողմը նայես, կանգնած են ժայռեր,
 Աջ կողմը ասես, անդունդ մի կայ խոր,
 Իսկ ժամանակըն արդէն շատ ուշ էր:
 Չինապատ ծայրերը քարձր լեռների
 Կորուսին արդէն իւրեանց ներկերը,
 Բարձրացաւ չորս կողմ մէկ եւ գլորշի,
 Կարաւանն շուտեց իւրեան ընթացքը:

ԺԱ.

Կայ ճանապարհին մատուռ մի ահա...
 Ուր վաղուց ի վեր հանգչի առ Աստուած
 Մի իշխանագն, որ սուրբ է հիմա,
 Ոխերիմ ու չար ձեռքից սպանւած:
 Այն օրից սկսած, ամեն անցաւոր,
 Ուր որ կշտապէ, հանդէս թէ կոխ,
 Եսի մատրան առաջ սուրբ եւ զօրաւոր
 Աղօթք է անում ջերմեռանդ սրտիւ.
 Եւ այն աղօթքն էր միշտ նոցա պահում
 Անհաւատների ահեղ դաշոյնից:
 Բայց մատաղ փետան հեռացաւ այժմ
 Իւր նախաւայրների սովորութիւնից:
 Եենգաւոր դեւը չար ցնորքներով
 Եորա մտքի մէջ շփոթ էր ձգում,
 Որ մոայլապատ խաւար գիշերով
 Հարսի շրթունքն էր մտքով համբուրում...
 Երկու մարդկային սեւ կերպարանքներ
 Եորա առաջը յանկարծ երեւցան,
 Եկան քազմեցան յետոյ ուրիշներ,
 Զգեցաւ իսկոյն սաստիկ հրացան...
 Ի՞նչ եղաւ արդեօք... իշխանն անվնէր
 Ասպանդակների վերայ կանգնած էր,
 Յօներքի վրայ փափախը քաշած,
 Անձայն, անբարբառ, ապշած նայում էր.
 Փայլեցաւ ձեռքին եղէգն հրացանի,
 Մտրակը շաշեց եւ արծուի նման
 Յառաջ արշաւեց ուժով սոսկալի,

Բայց դարձեալ ահա թնդաց հրացան.
 Իսկոյն մի գոռին խորին հառաչանք
 Հնչեցին բոլոր ծործորի միջում...
 Երկչոտ վրացիք փախչել սկսան,
 Վերջացաւ կռիւն այն իսկ միջոցում:

ԺԲ.

Լոեց ամեն քան.
 Երբեմն միայն
 Զանգակի ձայներ անդ հնչում էին.
 Ուղտերը խոնած
 Սարսափով պատած,
 Մարդոց դիակներ նկատում էին:
 Մեծ կարաւանում ոչինչ քան չրկայ,
 Մեռած են բոլոր ձիաւորները.
 Եւ արդէն նոցա դիականց վերայ
 Շրջան է զործում գիշերահար:
 Խաղաղ շիրիմը նոցա տեղ չունի
 Մենաստանների քարերի տակում,
 Ուր նոցա յարգոյ նախաւայրերի
 Մարմիններն էին շատ անգամ թաղվում.
 Բոյրերը մօր հետ քողերով ծածկած,
 Հեռի տեղերից երբէք չեն գալու,
 Վշտով, կսկիծով եւ աղօթքներով
 Գերեզմանների վերայ ողբալու.
 Եորա փոխարէն ճանապարհի մօտ,
 Բարաժայտերի ստորոտի տակ,

ԺԵ.

Կայծակի նման Աստուծոյ պատիժը
 Ընկաւ այն անհոգ ընտանեաց վերայ.
 Դառն լալիս է խեղճիկ Թամարը
 Կիսաշունչ ընկած անկողնի վերայ.
 Բղխում է առատ արտօսը աչքերից,
 Կուրծքը շնչում է ծանր ու երկար...
 Եւ ահա, կարծես, լսում է բարձրից
 Մի ձայն դիւթական եւ այսպէս բարբառ.
 Մի՛ լար իմ մանկիկ, մի՛ լար դու ի գուր,
 Մի՛ թափիր ցօղերը քո պարզ աչքերի,
 Դիակի վերայ անբարբառ ու լուռ
 Երբէք չեն ընկել նորա կենդանի:
 Նորա պարզ աչքեր մթնացնում են,
 Կուսական այտեր միայն այրում են.
 Իսկ որի համար այժմ լալիս ես,
 Նա շատ հեռի է, նա չէ լսում քեզ.
 Նորա անմարմին գուարթ աչքերը
 Երկնային լոյսն է այժմ փաղաքշում:
 Եւ եղեմական անոյշ երգերը
 Նուրը լսելիքն են զմայլեցնում:
 Ի՞նչ է մեր կեանքի ունայնութիւնը,
 Ի՞նչ է եւ քուրը վաղանցիկն աշխարհ,
 Ի՞նչ է մի կուսի ողբն ու արտօսը
 Եղեմայ կողմի քնակէի համար:
 Ո՛հ, իմ երկնային չքնաղ հրեշտակ,
 Հաւատա՛ ինձ դու, որ չէ արժանի
 Զո անգին վշտի ըոսէին միակ;

Դառն վիճակը մահկանացուի:
 Անկայմ եւ անդեկ երկնային ծովում
 Բարեկարգ դասերը լուսաւորների
 Հանդարտ ձեմում են.
 Եւ երկնի անբաւ դաշտերի միջում
 Ամպերի կոյտեր անըմբռնելի
 Անհետ ձեմում են.
 Տեսութեան ժամը չէ նոցա խնդում,
 Բաժանման ժամը տրտում չէ նոցա,
 Ոչ ապագայում ունին ցանկութիւն,
 Եւ ոչ անցածն են ափսոսում նորա:
 Զո դժբախտութեան տագնապիչ օրը
 Նորանց միմիայն մտքումը յիշիր,
 Եւ նոյնպէս դէպի ողջ հողեղէնը
 Եղիր դու անհոգ եւ անուշադիր:
 Երբ նոր գիշերը կըծածկէ քօղով
 Բարձր ծայրերը Կովկաս լեռների,
 Երբ որ կախարդուած դիւթական խօսքով
 Կըլտէ աշխարհ, քնով կըհանգչի.
 Երբ ժայռի վերայ դեռ նոր գեփիւղը
 Թառամած արօտը կըսկսէ շարժել,
 Եւ նոցա միջում պահուած թռչնակը
 Դուրս կըգայ ուրախ, կըսկսի թռչել.
 Երբ գիշերային ծաղիկը իսկոյն,
 Երկնային ցօղը ծծելով անյագ,
 Դեռ նոր կըքացուի կըփայլի սիրուն
 Մի սաղարթախիտ խաղողնուռ տակ.
 Երբ նոր ոսկեփայլ քուրը լուսինը
 Լերան քամակից հանդարտ դուրս կըգայ,

Եւ աչք կրճգէ ծածուկ քո վերայ.
Իսկոյն կրթոչիմ, կրգամ ես քո մօտ;
Կրմեամ՝ քեզ հիւր մինչեւ առաւօտ.
Եւ մետաքսեղէն արտեւանունքիդ
Կրփչեմ մի քուն անոյշ եւ հանգիստ:

ԺԳ.

Բառերը հատան..

Մ'նացին միայն

Նոցա հնչմունքի վերջին ձայները,
Որ նուագելով սակաւ առ սակաւ
Անհետ ցնդեցան հեռաստանումը..
Ելաւ աղջիկը, չորս կողմ՝ նայեցաւ,
Այնպէս վրդովմունք տիրել էր կուրծքին,
Որ ահն ու վիշտը, ցնծութիւնն անքաւ
Նորա առաջը ոչինչ քան էին:
Եւ բոլոր նորա սաստիկ ախտերը
Միատեղ յանկարծ եռացին սրտում:
Հոգին կոտորում էր իւր շղթաները,
Երակների մէջ կրակ էր հոսում,
Եւ հրաշալի այն նոր քարքառը
Լսվում էր նորան երագի նման.
Իսկ առաւօտուն ցանկալի քունը
Յոգնած աչքերը փակեց առ ժամայն.
Բայց զարմանալի երագով մի նոր
Այն քունը նորան շփոթեց սաստիկ,
Երեւցաւ ահա մի լուռ եկաւոր

Մութ երեսութով, բայց շատ գեղեցիկ.
Մօտեցաւ քարծին եւ այնպէս սիրով,
Եւ այնպէս տրտում՝ վերան նայում էր,
Որ կարծես խեղճը սաստիկ շարժում էր:
Չէր նա հրեշտակ մի երկնաքնակ,
Սուրբ սահապանը Աստուծոյ կարգած,
Նորա զանգուրը չունէր մի պսմպ
Պերճ ծիածանի շողերից հիւսած.
Չէր նա անհաւատ հոգին դժոխքի,
Այն նահատակը անարգ եւ վատթար,
Այլ նա նման էր պարզ երեկոյի..
Ոչ օր, ոչ գիշեր, ոչ լոյս, ոչ խաւար...

Մ Ա Ս Ն Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ

Ա.

Թող, հայր իմ, ո՞վ հայր, քո սպառնալիքը,
 Զոխեղճ Թամարը մի՛ յանդիմաներ,
 Ահա լալիս եմ: Այս արտասուքը
 Որ տեսանումնս առաջինքը չեն դեռ:
 Իմ խօսնայրներուն ասա դու միայն,
 Որ ես ոչ ոքի կին չեմ լինելու.
 Խոնաւ երկիրը խլեց իմ փեսան,
 Բայց ես ուրիշին սիրտս չեմ տալու:
 Այն օրից յետոյ, երբ մենք լերան տակ
 Թաղեցինք նորա դիակն արիւնոտ,
 Վաւտ ցնորքներով հոգին խորամանկ
 Ինձ սպառնատումէ աղմուկ եւ շփոթ.
 Լուռ գիշերի մէջ վրդովումնս ինձ
 Անթիւ երագներ տարօրէն, տրտում,
 Միտքս հեռի է քառի հնչիւնից,
 Երակներումս կրակ է հոսում...
 Օրէ ցօր մաշվում եւ թառամում եմ:
 Հոգիս կրում է սաստիկ տառապանք...
 Դիմ իմ վրայ, հայր իմ, խնդրում եմ:
 Անմիտ աղջիկդ տար դու մի սուրբ վանք:

Փրկիչն ինձ այնտեղ սաշտական կըլինի,
 Սրտիս ցաւերը կըյայտնեմ նորան.

Արդէն այս կեանքում ունայն աշխարհի
 Ոչ մի խնդութիւն ինձ համար չըկայ...

Թող նախ յառաջուց

Ինձ մնայլ մի խուց

Ընդունէ իւր մէջ իբրեւ մի դազաղ,

Պահելով անքիծ, հանգիստ եւ խաղաղ:

Բ.

Ծնողքը նորան տնարան մենաստան,
 Կուրծքը ծածկեցին քուրճով կուսական.
 Բայց դարձեալ այնպէս սիրտը քաղխում էր
 Այն միանձնական զգեստների տակ,
 Եւ չէին պակաս անօրէն մտքեր,
 Ինչպէս, հագնելիս ճամկաւոր դիպակ:
 Սեղանի առաջ մոմերը ողջ վառ,
 Երգեցողութեան փառաւոր ժամում
 Նորան լսում էր մի ծանօթ քարքառ
 Շատ ու շատ անգամ աղօթքի միջում:
 Մոայլ տաճարի կամարի տակով,
 Անծայն եւ անխօս մի ծանօթ պատկեր,
 Աչքի առաջից յանկարծ սահելով,
 Նոյն իսկ քուպէին անհետանում էր.
 Եւ անուշահոտ խոնկերի ծուխում
 Աստղի պէս մեղմիկ էր փայլատակում:
 Հրապուրում էր նորան, դէպի իւր
 Կոչում էր նորան... քայց ո՞ւր:

Գ.

Զովաշունչ տեղում,
 Բլրապատ ծորում
 Կար մի մենաստան աչքից թագուցած,
 Որ սօսիների,
 Կաղամախների
 Խիտ խիտ դասերովն էր շրջապատած,
 Երբ որ ձորի մէջ քաղմում էր գիշեր,
 Ճառերի միջից միշտ երևում էր
 Այն մատաղ կուսի
 Լոյսը կանթեղի,
 Որ լուսամտում փայլատակում էր:
 Եւ լսվում էին թռչունի երգեր
 Հով ստուերներում նշենիների,
 Ուր կարգով շարւած կան տխուր խաչեր,
 Լուռ պահնակները գերեզմանների.
 Սառն աղբիւրները, խոխոջին տաղով,
 Բարերի վրայ ոստոստում էին,
 Եւ մի ժայռի տակ ողջն հաւաքելով,
 Թուփերի միջով յառաջում էին:

Գ.

Հիւսիսակողմում
 Լեռներ են երևում:
 Երբ առաւօտեան արշալուսի դէմ
 Կապուտակ ծուխն է ձորից քարձրանում,
 Եւ արեւելքին դառնալով արդէն

Մուէզզիները աղօթքի կոչում:
 Երբ քարձրահնչին դօղանջը զանգի
 Զարթեցնում է քնակիւշքը բոլոր,
 Եւ երբ մի մատաղ ժիր վրացունի
 Այն խաղաղ ժամին եւ հանդիսաւոր
 Զառ ի վայր լեռնից հանդարտ իջնելով,
 Սափորը ձեռքին գնում է ջրի,
 Ահա այն ժամին միշտ սլատած ձիւնով
 Սուր զազաթները քարձր լեռների,
 Երկների վրայ մաքուր եւ սլայծառ,
 Մանիշակագոյն նկարվում էին,
 Իսկ մտանելիս արեւուն ի մայր,
 Վարդագոյն սլատառ զգնում էին:
 Եւ նոցա միջից ամպը կտրելով,
 Ամենից քարձր կանգնած էր միայն,
 Փակեղը զլխին, դիպակեայ զգեստով,
 Հզօր Կազբէկը, Կովկասու արքայն:

Ե.

Սակայն Թամարի սրտին յանցաւոր
 Սուրբ ցնծութիւնը անմատչելի է:
 Նորա առաջեւ աշխարհը բոլոր
 Խոժոռ ստուերով կարծես սլատած է.
 Եւ նորա համար ամենայն ինչ քան,
 Թէ աղջամուղջը մոայլ գիշերի,
 Թէ նշոյլները պարզ առաւօտեան
 Առիթ են լինում նորա տանջանքի:
 Շատ անգամ, երբ որ հանգիստ գիշերի

Մեղմ՝ զովութիւնը տիրում էր երկրին,
 Կրնկնէր առաջը մի սուրբ պատկերի
 Եւ խելացնոր կըլար դառնագին.
 Այն հեծեծանքը նորա ծանրալուր,
 Գիշերային խոր լուծեան միջում,
 Ողջ շրջակային քերում էր սառսուռ.
 Ծանապարհորդի ուշն էր շփոթում,
 Դորան թուում էր, թէ ժայռին կապած,
 Լեռնային հոգին կոծում է, ողբում,
 Այնտեղից իսկոյն ականջը սրած՝
 Իւր խեղճ, վաստակած նժոյզն է քշում...

2.

Շատ անգամ Թամար դողդող եւ տրտում
 Լուսամտի մօտ մենակ նստում էր,
 Եւ տարակուսած հեռի էր նայում,
 Հոգոց էր հանում եւ սպասում էր...
 „Կրգայ նա շուտով“, կարծես ասում էր
 Մի անյայտ էակ նորա ականջին,
 Ահա ինչո՞ւ էր, որ շատ երազներ,
 Ցնորքով նորան փաղաքշում էին.
 Ահա ինչո՞ւ էր, որ ամեն բոպէ
 Առաջն էր զալիս նորա պատկերը.
 Արդէն վաղուց է նա տանջւումէ.
 Բայց ինչու արդեօք չգիտէ ինքը.
 Երբ որ սուրբերին աղօթել կամէր,
 Սիրտը նորան էր աղօթքով դառնում:
 Երբ որ վաստակած անկողին կրնկնէր,

Բարձր այրում էր՝ տալով նեղութիւն.
 Տիրում էր նորան սարսափ ահագին,
 Թռչում էր տեղից, սաստիկ դողում էր,
 Կուրծքն եւ ուսերը քորքորւում էին,
 Ոյժը հատնում էր, շնչելը ծանր էր,
 Մթանում էր աչքը, խանդակաթ գիրկը
 Անցորդ էր խնդրում,
 Եւ հարւում էին ջերմ համբոյրները
 Նորա շրթունքում...

.

Է.

Երեկոյեան արդէն ծածկել էր բոլոր
 Թանձր մոռալի օդուէն քօզով,
 Թռաւ վանքի մէջ դեւը նննգաւոր
 Իւր սովորութեան հնազանդելով:
 Բայց նա խռովել չէր համարձակում
 Սուրբ օթեւանի խաղաղութիւնը...
 Եկաւ այն բոպէն, երբ կարծես իսկոյն
 Պատրաստ էր թողուլ իր չար մտքերը:
 Մուլար շրջում էր պարսպի առջեւ
 Խոժոռ ու թախիծ,
 Առանց մի հողմի դողում էր տերեւ
 Նորա քայլերից:
 Եւ դարձոյց ահա սուկալի դէմքը,
 Տեսաւ, որ կուսի սիրուն աչքերը
 Կանթեղի լուսից փայլատակում են,

Քնքոբէն... Բազոր ժախտով ունէր դաճանաւ կոյսը թեւերովն...

Եւ կարծես նորա մինի զալուստը
Անհամբերութեա՛նք վաղուց սպասում են:
Յանկարծ ընդհանուր լռութեան ժամում
Մի դաշնակաւոր շոնգուրի ծայներ,
Մի անոյշ երգի մեղմ եղանակներ.
Չայներն անընդհատ լցունելով լցան
Մէկ մէկու յետնից արտասրինման.
Այնպէս անոյշ էր այն մեղեդիքը,
Այնպէս ազդու էր ծայնի հնչմունքը,
Որ երկնքումս էր կարծես թէ հիւսուած,
Երկրացիների համար յօրինուած:
Հրեշտա՛կն արդեօք ծածուկ սլացաւ
Իւր հին ընկերը նորից տեսնելու,
Եւ անցած քաները երգել սկսաւ,
Նորա տանջանքը մեղմացնելու...
Առաջին անգամս էր, որ դեր զգաց
Սիրոյ վշտերը եւ վրդովմունքը...
Հեռանալ կամէր անաքնկ եղած,
Բայց չէին շարժվում նորա թեւերը,
Եւ ինչ հրաշք էր, որ աչքիցն աղօտ
Իսկոյն թափեցան ջերմ արտասուքը...
Եւ մինչեւ ցայժմ նոյն իսկ խուցի մօտ
Կայ արտասուքից այրուած քարը...

Բ.

Սիրելու սպտորատու դեր մտնում է,
Մինչեւ քարութեան հոգին նուիրած,

Մտքումս ասելով. արդէն հասել է.
 Նոր կեանքի ժամը վաղուց ցանկացած:
 Մի ահ ու սարսափ անյայտ, անմեկին,
 Շփոթուած մի դող ակնկալութեան,
 Կարծես առաջին, տեսութեան ժամին,
 Մեծամիտ հոգուն զգալի եղան.
 Գուշակութիւն էր այդ մի շարութեան:
 Մտնում է, փնտնում իւր առաջ կանգնած,
 Հրեշտակն Աստուծոյ, փայլուն Բերովբէն,
 Որ քաղցր ժպտով ունէր պահպանած
 Մեղաւոր կոյսը թեւերովն արդէն...
 Եւ Աստուածային նշողը լուսի
 Կուրացոյց յանկարծ անսուրբ հայեացքը,
 Իսկոյն, փոխանակ քաղցր ողջունի
 Լսուեցաւ սաստիկ այս նախատինքը.

թ.

„Ո՞վ է քեզ կոչել, ո՞վ թշուառ հոգի,
 „Խաւարի միջում՝ կէս գիշերային,
 „Այստեղ ոչ ոքին դու չես պաշտելի,
 „Այստեղ դեռ չարը չէ շնչել քնաւին:
 „Մի՛ դներ շաւիղ մեղապարտութեան
 „Դէպի սէրը եւ սրբութիւնը.
 „Ո՞վ է քեզ կոչել, տուր ինձ պատասխան“:
 Ճիծաղեց նենգով հոգին շարաշար.
 Նախանձու կայծից դէմքը վառուեցաւ,
 Եւ նորից նորա հոգու մէջ վառթար

Հին ատելութեան թոյնը ծագեցաւ.
 „Նա իմն է, գոռաց ծայնիւ խստութեան,
 „Թո՛ղ, այսուհետեւ նա իմն է բոլոր,
 „Շատ ուշ ես եկել դու նորա պաշտպան,
 „Ոչ ինձ, ոչ նորան դու չես դատաւոր:
 „Նորա մեծապանծ եւ վսեմ սիրտը
 „Ես դրոշմեցի իմ՝ կնքով արդէն.
 „Այլ չըկայ այստեղ քո սրբութիւնը.
 „Այստեղ ես եմ տէր եւ ես սիրում եմ“:
 Եւ հրեշտակը տխուր աչքերով
 Խեղճ գոհի վրայ լսիկ նայեցաւ,
 Ապա թեւերը հանդարտ թափ տալով,
 Երկնի եթերքում՝ շուտ անհետացաւ...

ժ.

Թ Ա Մ Ա Ր

Ո՞վ ես դու, ասան, խօսքերդ բոլոր
 Սարսափելի են.
 Եւ ո՞վ քեզ իմ՝ մօտ ուղարկեց այսօր,
 Դժոխք թէ՛ Եդեմ.
 Ի՞նչ կամենում ես:

Դ Յ Ն

Դու զեղեցիկ ես...

Թ Ա Մ Ա Ր

Բայց ո՞վ ես, ասա:

Դ Ե Ի

Ես նա եմ՝ ահա,
Որին դու անով ուշ էիր դնում՝
Կէս գիշերային լուռ ժամանակին,
Որի պատկերն էր միշտ քո երազում,
Որի վշտերը քեզ յայտնի էին.

Ես նա եմ՝ ահա,
Որի հայեացքը յոյս է կործանում,
Երբ որ այն յոյսը դեռ նոր ծաղկում է,
Որ մինչև ցայսօր ոչ որ չէ սիրում,
Որ քուրք աշխարհ անիծանում է:
Տարածութիւնը, տարիներ անբաւ,

Բոլորն իմ համար ոչինչ են ընաւ.
Իմ երկրաբնակ հպատակների

Խարազանն եմ ես,
Եւ ազատութեան, գիտութիւնների
Թագաւորն եմ ես,
Երկնի թշնամին, ընտելեան չարը,
Բոլորը ես եմ.

Բայց տեսանում ես, այժմ քո ոտքը
Եկել ընկել եմ:

Քերել եմ՝ ահա իսանդադատագին
Իմ մեղմսախառն սիրոյ խնդիրը,
Քեզ արտասուքս քերի առաջին,
Եւ իմ առաջին երկրային կիրքը:
Ո՛հ, զթա վերաս եւ ականջ դիր ինձ,
Դու կարող էիր մի հատիկ խօսքով
Ինձ դէպի երկինք դարձնել նորից
Եւ դէպի քարին ուղղել շատ շուտով.

Եւ ես արդէն իսկ կերթայի այնտեղ
Զգեստաւորած քո սիրոյ քօղով,
Եւ իբրեւ մի նոր հրեշտակ շքեղ
Կըշողշողայի նորափայլ լուսով.
Ո՛հ, աղաչում եմ, լսիր ինձ միայն,
Ես քո ստրուկն եմ, ես քեզ սիրում եմ.
Երբ որ քեզ տեսայ առաջին անգամ՝
Այդպէս զրաւիչ եւ գեղեցկադէմ,
Յանկարծ ես իմ մէջ կարծես ատեցի
Իմ անմահութիւն ու իշխանութիւնը.
Եւ նախանձեցայ ընդդէմ իմ կամքի
Երկրի անկատար ուրախութեանը:
Չապրելն իմ համար ցաւալի թուաւ,
Ապրելն առանց քո անեղ երեւցաւ:
Անարին սրտումս նորից վառեցաւ
Անսպառելի կայծը ջերմութեան,
Եւ թախծութիւնը շարժել սկսաւ
Իմ հին խոցի տակ մի օձի նման:
Ի՞նչ ինձ առանց քեզ յաւերժութիւնը,
Ի՞նչ է տէրութեանս անվերջ լինելը,
Եթէ ոչ դատարկ քառեր հնչական,
Եթէ ոչ տաճար առանց սրբութեան:

Թ Ա Մ Ա Ր

Թող ինձ եւ լսիր, ով հոգիդ խարդախ,
Ես իմ թշնամուն չեմ ինչ հաւատում,
Արարի՛չ Աստուծ... վնց ինձ եւ աւանդ,
Արդէն աղօթել չեմ կարողանում:
Ո՛հ, սարսափում եմ, մահաբեր թոյնով

Թուլացած միտքս շրջապատած են.

Ո՛հ, ինձ կըսականես հոգով եւ մարմնով,

Քո ողջ խօսքերը թոյն ու կրակ են...

Բայց ասան, ինչո՞ւ

Սիրում'ես ինձ դու:

Դ Ե Ն

Ասում'ես ինչո՞ւ, ով գեղեցկունի,

Անձ, չըգիտեմ' պատճառը դորա,

Միայն այն գիտեմ, որ յանկարծակի

Մի նորահրաշ կեանքով լցեցայ,

Եւ գոռոզաբար իսկոյն հանեցի

Մահապարտ զլիսիցս պսակը փշեայ,

Բոլոր ունեցածը նստակոխ արի,

Կամայ ակամայ ողջը մոռացայ:

Իմ՝ դրախտն ու դժոխք քո աչքերումն են,

Այնպէս կաթոգին ես քեզ սիրում՝ եմ,

Ինչպէս դու երբէք սիրել կարող չես.

Ամմահ մտքի եւ երեւակայութեան

Բոլոր զօրութեամբ սիրում՝ եմ ես քեզ:

Աշխարհի սկզբից տպաւորուել էր

Քո կերպարանքը իմ՝ հոգու միջում,

Եւ իմ՝ առաջեւ նա միշտ շրջում' էր

Յաւիտենական երկնի եթերքում:

Վաղուց է միտքս միշտ շփոթուելով

Քաղցր անունի լավում' էր ինձ ձայն

Երբ որ դրախտում՝ երջանիկ էի,

Իմ՝ համար պակաս դու էիր միայն:

Ո՛հ, թէ իմանալ քեզ կարելի էր,

Թէ ի՛նչպէս դառն է եւ ինչ տառապանք,

Բոլոր կեանքումս անսահման դարեր

Եւ զուարճանալ եւ կրել տանջանք.

Չարութեան համար գովասանք չառնել,

Բարեաց փոխարէն վարձը չստանալ,

Միայն իւր համար կեանքը վայելել,

Եւ ինքն իրեանից անվերջ ծանձրանալ,

Եւ պատերազմով այսպէս անվախճան

Անյաղթ եւ անհաշտ, անփոփոխ մնալ,

Մշտօրէն խղճալ առանց ցանկութեան,

Ամեն բան դիտել, տեսանել, զգալ,

Ամեն բան ատել ընդդէմ՝ իւր կամքի,

Անարգել բոլոր էակն աշխարհի...

Այն օրից սկսած, երբ աստուածային

Սաստիկ անէծքը մեր վերայ հասաւ,

Աշխոյժ բնութեան գիրկը՝ ջերմագին

Իսկոյն իմ՝ համար կարծես սառեցաւ...

Աչքիս առաջեւ քացվում՝ էր երկնի

Անհուն եւ կապոյտ տարածութիւնը,

Վաղուց ինձ ծանօթ լուսաւորների

Տեսանում' էի շքեղ զարդերը...

Նորա՝ զարդարւած պսակով փարթում,

Կատարում' էին իրեանց շրջանը,

Բայց, ի՛նչ ես կարծում, ոչ մինը անգամ

Չըճանաչեց իւր նախնի եղբայրը.

Ես յուսահատուած կոչել սկսեցի

Բոլոր ինձ նման արտաբսածները,

Բայց, եղբօ՛ւկ, ես ինքս չըճանաչեցի

Նոցա խօսքերը եւ չար դէմքերը:

Ահով թնւերս թափ տուի, թռայ...
 Բայց ուր եւ ինչու, չըզիտեմ ինքս:
 Ողջ եղբայրներիցս ես քաց մերժուեցայ,
 Ամայի դարձաւ ինձ այս աշխարհս:
 Իմ՝ պէս է անա նաւը խորտակած,
 Անդեկ եւ առանց առագաստների,
 Որ լայնածաւալ ծովի մէջ ընկած,
 Շրջում է թափառ առանց իւր կամքի.
 Իմ՝ պէս է անա վաղ առաւօտեան
 Մի որոտընդոստ կտորը ամպի,
 Որ իբրեւ մի սեւ եւ փոքրիկ նշան
 Կապոյտ եթերքում՝ անըստ երկնքի,
 Հիամարձակութեամբ մէկ տեղ կանգնելու,
 Յառաջ է դիմում եւ սլանում է
 Առանց նպատակի եւ հետք ձգելու,
 Բայց ուստի՞ եւ ուր, այն Աստուած գիտէ:
 Իսկ մարդոց վերայ սակաւ իշխեցի,
 Սակաւ ուսուցի նոցա մեղք գործել,
 Շատ ուշ ժամանակ քարին ատեցի,
 Սիրուն էակները արհամարհեցի:
 Սակայն հեշտութեամբ նոցա մէջ լցի
 Մարդու հաւատոյ բոցը յաւիտեան...
 Կարժէի՞ն արդեօք իմ՝ աշխատանքի
 Կեղծաւորները, յիմարները միայն:
 Գնացի անա եւ թաղնուեցայ
 Բարձր լեռների քարանձաւներում:
 Եւ սկսեցի իբրեւ մէտորայ
 Շրջել գիշերի մոայլ խաւարում:
 Եւ ճանապարհորդի անա միայնակ

Մօտ տեսանելով մի լոյս ճրագի,
 Խաւարած վազում էր, թռչում էր արագ,
 Ընկնում էր ճիւղ խորքը անդունդի.
 Ի գուր կոչում էր աղաղակելով,
 Ոչ որ չէր լսում նորա տրտունջը,
 Նորա հետեւից զառիվայր տեղով
 Չգլում էր արեան զաւարուն հետքը...
 Բայց տխուր խաղերը չարագործութեան
 Երկար ժամանակ ինձ հաճոյ չեղան:
 Ես մեծ հողմի հետ միշտ կուում էի
 Գետնի փոշիները քարձրացնելով,
 Մէգ, կայծակ հագած սլանում էի,
 Ամպերի մէջը սաստիկ թնդիւնով,
 Որ աղմկալից տարերքի միջին
 Սրտիս տրտունջը շուտով խափանեմ,
 Որ շուտ մոռանամ անմոռանալին
 Եւ անհրաժեշտ մտքից ազատուեմ:
 Ի՞նչ են գրկանքը ողջ անտանելի
 Դարդկային սեռի զաւրց եւ անցած,
 Ամենաթեթեւ իմ՝ չարչարանքի
 Միմիայն ասեմ՝ քոպէի դիմաց:
 Եւ ի՞նչ են մարդիկ, ինչ նոցա կեանքը,
 Ինչ են եւ նոցա աշխատութիւնքը,
 Անցան, գնացին, կանցնեն ու կերթան.
 Յոյս կայ, կրկնի արդար դատաստան,
 Թէպէտ եւ անշուշտ կը դատապարտէ,
 Գոնեա կարող է ներել, թէ կամի.
 Սակայն իմ՝ վիշտը միշտ անփոփոխ է,
 Ինչպէս ես ինքս, նա վախճան չունի,

Նա չէ հանգչելու երբէք շիրիմում,
 Նա օձի նման մերթ գալարվում է,
 Մերթ բոցի նման վառվում է, այրում,
 Եւ մերթ քարի պէս մետաքս է ճնշում:

Թ Ա Մ Ա Ր

Ինձ ինչ է պիտոյ վշտերդ լսել,
 Ի՞նչ ես ինձ քերել զանգատ ու մորմոր,
 Դու մեղք ես գործել...

Դ Ե Ն

Քո առանջ արդեօք:

Թ Ա Մ Ա Ր

Տես, մեր խօսածը կարող են լսել...

Դ Ե Ն

Մենք միայնակ ենք եւ չըկայ ոչ ոք:

Թ Ա Մ Ա Ր

Իսկ Աստուած ի՞նչ է:

Դ Ե Ն

Նա գրադած է երկնի ու երկրի
 Եւ մեզ նայելու ժամանակ չունի:

Թ Ա Մ Ա Ր

Իսկ դժոխային տանջանքը անեղ:

Դ Ե Ն

Ոչինչ, դու իմ հետ կըլինիս այնտեղ:

Թ Ա Մ Ա Ր

Ընկեր իմ՝ անկարծ, ով դու եւ լինես,
 Հանգստութիւնս առ միշտ մերժելով,
 Ո՛վ դու վշտահար, լսելու եմ՝ քեզ
 Կամայ ահամայ գաղտնի քերկրանքով:
 Բայց թէ խօսքերդ լի են նենգութեամբ,
 Եւ եթէ ինքդ դու խաբէութեամբ...
 Ո՛հ, խնայիր ինձ... ինչ փառք ինձ համար,
 Քեզ ի՞նչ է պիտոյ իմ հոգին թշուառ,
 Մի՞թէ երկներին թանգ եմ՝ առաւել,
 Քան թէ այն բոլոր հոգիներ արդար,
 Որոնց վերայ դու ուշ չես դարձուցել.
 Աւանդ, եւ նոքա սիրուն են ծնած.
 Քանի այստեղ են, դեռ ոչ մի անգամ
 Մահկանացուի ձեռք չէ մօտեցած
 Անկողիններին նոցա կուսական...
 Ձէ՛, տուր ինձ երդում՝ սաստկապէս.. առա,
 Դու տեսնում ես, վշտում եմ՝ ահա,
 Տեսնում ես կնոջ նրեակայութեան
 Ունայն ցնորքը երագի նման:
 Բայց դու ամեն քան լաւ ես հասկանում,
 Եւ դու, ի հարկէ, ինձ կըլինայես.
 Երդուիր ինձ... խօսք տուր, որ այս բոլակում,
 Ողջ չար գործերից հրաժարվում ես:
 Մի՞թէ այլ չըկայ մեր այս աշխարհում
 Մի անդրժեւի երդում կամ խոստում:

Դ Ե Ն

Երդվում եմ՝ ահա ստեղծագործութեան

Առաջին օրով,
 Երդվում եմ ահա նորա կատարման
 Եւ վերջին օրով,
 Նշաակութեամբ մեղապարտութեան
 Տալիս եմ երդում,
 Եւ յաղթանակը սուրբ ճշմարտութեան
 Վկայ եմ քերում:
 Երդվում եմ անկման դառն կսկիծով
 Եւ յաղթանակի կարծատեւ ցնորքով,
 Զոհեալ տեսութեամբ երդվում եմ նոյնպէս,
 Եւ հրաժեշտով, որ զալոց է մեւ:
 Ողջ հոգիների ժողովարանով
 Եւ իմ հպատակ միաբանների
 Ճակատագրով,
 Անաչառ եւ սուրբ հրեշտակների,
 Այն է, իմ արթուն թշնամիների
 Սուր սուսերներով:
 Երկինք ու դժոխք վկայ են խօսքիս;
 Երկրի սրբութեամբ երդում եմ ուտում:
 Երդվում եմ եւ քո վերջին հայեացքով,
 Եւ քո առաջին ջերմ արտասուքով:
 Շնչառութեամբը անշար քերանիդ,
 Եւ մետաքսեղէն քո զանգուրներով:
 Երդվում եմ երկնի երանութիւնով:
 Երդվում եմ նոյնպէս դառն տանջանքով,
 Վերջապէս եւ իմ բոլորեղանակ սիրով:
 Հրաժարուեցայ ես հին վրէժից,
 Հրաժարուեցայ չար խորհուրդներից:
 Այլ այսուհետեւ թոյնը նենգութեան

Երդվում եմ նոյնպէս դառն տանջանքով... եւ իմ բոլորեղանակ սիրով.

Ոչ ոքի միտքը չունի շփոթել,
 Այլ սպառնալու ես միանգամայն
 Կամիմ՝ երկնի հետ հաշտութիւն կապել,
 Կամիմ՝ ես սիրել, աղօթել կամիմ,
 Առաքինութեան հաւատալ կամիմ:
 Եւ զլջում տալով ես արտասուածոր,
 Ճակատիցդ քեզ արժանաւոր
 Երկնային հոյ հետքը կըսրբեմ:
 Եւ թող առանց իմ աշխարհ համօրէն
 Ժողկի իւր խաղաղ անգիտութեան մէջ:
 Ո՛հ, հաւատա՛ ինձ, ես միայն ցայսօր
 Քեզ ծանաչեցի, զնահատեցի:
 Եւ քեզ ընտրելով սրբունի ինձ նոր,
 Իշխանութիւնս ոտքիդ տակ դրի:
 Քեզանից պարզեւ սէրդ եմ սպասում,
 Նորա բուլէին կըտամ՝ յաւիտեան.
 Հաւատա, որ ես միշտ եմ հաստատուն
 Նոյնպէս սիրոյ մէջ, ինչպէս չարութեան:
 Ես, որ եթերքի ազատ որդին եմ,
 Քեզ աստղերից վեր կըթողցանեմ,
 Եւ ինչպէս աշխարհի կըլնիս թագունին
 Եւ նախամեծար իմ ընկերունին.
 Առանց գթութեան եւ մասնակցութեան
 Կրօնիս նայել դու երկրի վերայ.
 Ուր ոչ ճշմարիտ քաղղ կայ կենսական,
 Եւ ոչ յարատեւ գեղեցկութիւն կայ,
 Ուր միայն պատիժն ու մեղքն են լիովի,
 Ուր կեանքն անցնում է փոքրիկ կիւրքերով.
 Եւ ուր չըզիտեն առանց երկիւղի

Ոչ արհամարհել, ոչ սիրել հոգով,
 Գուցէ չըզիտես, թէ արդեօք ի՞նչ է
 Կարճատեւ կեանքը մարդկային սեռի,
 Միայն արիւնի նա վրդովմունք է,
 Օրերը կանցնին եւ այն կըսատի:
 Ո՞վ կարէ տանել հրաժարումը,
 Հրապուրանքը նոր գեղեցկութեան,
 Ժանր վաստակը եւ ծանծրութիւնը,
 Կամակորութիւնը երեւակայութեան:
 Հէ, իմանաս դու, ընկեր քաղցրունակ,
 Ճակատագիրը չէ սահմանել քեզ,
 Որ նախանձաւոր բրտութեանը տակ
 Իբրեւ մի ստրուկ, անյայտ թառամա,
 Կեղծ ընկերների, թշնամիների,
 Կամ թէ փոքրոգի եւ սառ մարդոց մէջ,
 Ունայն եւ ծանր աշխատանքների,
 Անպտուղ յուսոյ եւ երկիւղի մէջ:
 Դու չես շիջանիւր առանց կիւրքերի
 Բարձր պատի տակ լուռ եւ թախծալից,
 Աղօթք առնելով մարդերից հեռի,
 Նոյնպէս եւ հեռի Աստուածութիւնից:
 Ո՛հ, չէ, աննման արարած սիրուն,
 Այն չէ քո համար դրել օրհասը,
 Քեզ ուրիշ կիւրք է այնտեղ սպասում,
 Ուրիշ ցնծութեան խոր զգացմունքը.
 Ճակատագրին թող դու ուրեմս
 Թշուառ աշխարհը, իղձերդ նախկին,
 Ես քեզ կըբանամ, նոցա փոխարէն,
 Բարձր գիտութեան անդունդը խորին:

Եւ սպասաւոր իմ հոգիների
 Բոլոր ամբոխը ոտքդ կըքենք։
 Թեթեւ նաժիշտներ եւ՝ սքանչելի,
 Ով իմ գեղեցիկ, քեզ կըպարզենք։
 Եւ արեւելեան աստղից կըխլւմ
 Քո համար շքեղ պսակը ոսկի,
 Եւ ըտլոր շուրջը նորա կըցանկւմ
 Փայլուն ցօղովը թարմ՝ ծաղիկների,
 Արեւմտի կարմիր նշոյլով
 Ժապաւէնի պէս մէջքդ կըպատենք,
 Բաղքահոտութեան մաքուր բուրմունքով
 Բոլոր շրջակայ օդը կոռոզենք,
 Եւ հիանալի նուագ հնչելով,
 Նուրբ լսելիքդ միշտ կըփառարշենք,
 Եւ մեծ պալատներ փառաւոր շէնքով
 Աղամանդներէց կըկառուցանենք։
 Ես մերթ կիջնեմ ծովի յատակը,
 Եւ մերթ կըթռչեմ աստղերից վերեւ,
 Ողջը քեզ կըտամ, ողջ երկրայինը,
 Միայն սիրիք ինձ... այս է քո պարգև։

ԺԱ.

Եւ նա հանդարտիկ եռանդուն բերնով
 Մօտեցաւ դողդոջ նորա շրթունքին,
 Եւ հրապուրական անոյշ խօսքերով
 Պատասխանում էր նորա խնդիրքին։
 Նորա քաջագոր ազդու հայացքը
 Կուսին աչքի մէջ սաստիկ նայում էր,

Եւ նա հանդարտիկ եռանդուն բերնով, մօտեցաւ նորա շրթունքին...

Նորան այրում էր: Ուղիղ, առաջը
Դաշոյնի նման փայլատակում էր:
Նդուկ, չար հոգին արդէն յաղթել էր:
Մահաբեր թոյնը նորա համբուրի
Խորասուզուեցաւ Թամարի կուրծքը...
Մի ձայն վշտագին եւ սարսափելի
Խախտեց գիշերի խաղաղութիւնը...
Եւ այդ ձայնի մէջ կար ամենայն քան,
Սէր, կիրք, նախատինք եւ աղերս վերջին,
Եւ անյոյս ողջոյն հրաժարական
Դեռահաս կեանքին...

(.)

ԺԲ.

Ահա զառ ի վեր պարսպի շրջով
Լուռ պահապանը կէսգիշերային,
Միայնակ, թափառ, հանդարտ քայլերով
Կոչնակի հետն էր շրջում միասին.
Թամարի խուցին արդէն մօտ էր նա,
Երբ որ չափաւոր քայլերը կարճեց,
Եւ երկաթեղէն տախտակի վերայ
Աղմկեալ հոգով իւր ձեռքը դրեց,
Եւ շրջակայի լուծեան մէջը
Կարծես լուսմէր իբրեւ արծազանգ
Երկու շրթոնքի համբուրի ձայնը,
Կարճ աղաղակներ եւ թոյլ հեծեծանք,
Սաստիկ տարակոյս ամբարշտութեան
Մտաւ ձերունու սրտի մէջ իսկոյն...

Բայց երբ որ անցաւ մի քանի վայրկեան,
Բազմեցաւ այնտեղ խորին լուծիւն.
Միայն հեռուից հողմը քերում էր
Խիտ տերեւների հանդարտ շշուճը.
Միայն վհատեալ ձայնով շրջում էր
Մթին ափերով լեռնապատ գետը:
Շտապում է նա սրտով ահաւոր
Կարդալ աղօթքը մի սուրբ վկայի,
Որ հեռացնէ մտքից մեղաւոր
Փորձութիւնները չար սատանայի.
Խաչակներում է դողողջուն ձեռքով
Մտածմունքիցը վրդովեալ կուրծքը
Եւ լոկկ, մաշիկ, շուտընթաց քայլով
Շարունակում է իւր ճանապարհը:

ԺԳ.

Իբրեւ մի քնած սիրուն հրեշտակ,
Կոյսը դազաղում հանդարտ պառկած էր,
Նորա ծակատն էր առաւել ծերմակ,
Քան թէ այն քօղը, որով ծածկած էր:
Արտեւանունքը նորա սետրակ
Փակած են արդէն մինչեւ յաւիտեան...
Բայց ո՞վ չէր ասիւ, որ դեռ նոցա տակ
Սիրուն աչքերը քնած են միայն,
Որ սպասում են միակ համբուրի,
Եւ կամ ծագմանը վաղ արշալուսի:
Բայց ի զուր օրուայ շողերը առատ
Նոցա վերայով ոստոստում էին,

Եւ ի զուր նոյնպէս շրթունքը հարազատ
 Նորանց վշտալից համբուրում էին.
 Զէ կարող խել այժմ ոչ մի քան
 Մահու կնիքը յաւիտենական.
 Եւ այդ եռանդուն կեանքի փոխանակ,
 Որ ձայնակից էր միշտ զգացմունքին,
 Մնացել է միայն մի ջնշին դիակ,
 Որ դառնալու է հող քոլորովին:
 Մի ժպիտ աղօտ եւ զարմանալի
 Շրթունքի վերայ սառած մնացել էր,
 Բայց եւ իմաստը նորա վշտալի
 Գերեզմանի պէս խաւարային էր:
 Ժմոր էր այն արդեօք դէպի օրհասը,
 Թէ անպարտելի կասկածանք ասեմ.
 Արհամարհանք էր դէպի մեր կեանքը,
 Թէ թշնամութիւն երկնքի ընդդէմ:
 Ինչպէս իմանաս, աշխարհիս համար
 Նշանակութիւնը նորա կորած է.
 Միայն ամենի աչքը անդադար
 Դէպ ինքն ակամայ հրապուրում է.
 Նման է մի հին արձանագրի,
 Ուր կարելի է, մի հատ տառի տակ,
 Ժամանակներից անցած դարերի
 Պատմութիւններ շատ պահած են անքակ,
 Եւ զօրութիւնը եղծանողական
 Դեռ էր ձեռք զարկել խղճական զոհին,
 Որի երեսի գծերն ամենայն
 Նոյն գեղեցկութիւնը պահած ունէին,
 Ինչպէս արձանը մարմարիօսեայ,

Իբրեւ մի քնած սիրուն հրեշտակ...

Որի գծերը չեն յայտնում մի քան,
 Ուր ոչ խելք ու միտք, ոչ զգացմունք կայ,
 Որ խորհրդաւոր է մահու նման,
 Չէին զարդարած դեռ ոչ մի անգամ
 Թամարի հանդերձն ու զարդքը բոլոր
 Այնպէս գեղեցիկ եւ այնպէս փարթամ
 Ուրախ օրերում եւ հանդիսաւոր.
 Հայրենի հովտից ծաղիկներ քաղած
 (Յոցա հին ծէսում այդպէս էր դրած)
 Դիակի վերայ քաղցր ըուրում են,
 Եւ կարծես, մեռեալ ձեռքի տակ սեղմած,
 Հրաժարականը երկրին տալիս են:

ԺԴ.

Դրացիները եւ ծնողները
 Մէկ տեղ ժողոված բոլորը տրտում,
 Լալով, ողբալով Թամարի մահը
 Ճանապարհի են հանդերձանք տեսնում:
 Վերջին անգամը Գուդալ ծերունին
 Փետեւով անխնայ գլխի ալիքը,
 Կուրծքը ծեծելով նստում է իր ձին,
 Իսկոյն գնում են սգաւորները:
 Եւ երեք օրուայ, երեք գիշերի
 Ունին գնալու նոքա ճանապարհ,
 Ոսկրներումը նախահայրների
 Փորած է շիրիմ Թամարի համար:
 Գուդալ ծերունու պապերից մէկը,
 Որ կողոպտում էր մարդիկ եւ գիւղեր,

Երբ հիւանդութեան ընկաւ կապանքը,
 Եւ զոջման ժամը արդէն հասել էր,
 Մեղքը քաւելու տուեց նա խոստում,
 Շինել մի տաճար այն ժայռի վերայ,
 Ուր միայն հողմի շաչինն է լսվում,
 Եւ ուր բուն միայն թռչում է հիմա:
 Եւ Կազբէկ լեռան ձիւների մէջը
 Միայնակ տաճար բարձրացաւ շուտով,
 Ուր այն չար մարդու ոսկերոտիքը
 Նորից ստացան հանգիստ անվրդով,
 Եւ հանգստարան դարձաւ միայնիկ
 Ամպի հարազատ ժայռեղէն լեռոր,
 Կարծես թէ այնտեղ երկնքի մօտիկ
 Տաք է մեռնողի քնակարանը:
 Կարծես թէ այնտեղ մարդերից հեռի
 Վերջին խոր քունը չէ վրդովուելու...
 Ի գուր, մեռելին ոչ վիշտը նախնի,
 Ոչ խնդութիւնքը չեն երեւելու:

ԺԵ.

Կապոյտ եթերքի տարածութիւնով
 Սուրբ հրեշտակը անմեղ աշխարհի
 Թռչում էր արագ ոսկեայ թեւերով,
 Տանում էր գրկած մեղաւոր հոգի:
 Եւ մխիթարիչ անոյշ խօսքերով
 Ցրում էր մտքից նորա կասկածը,
 Վերայից սրբում էր արտասուքով,
 Մեղքից ու կրքից մնացած հետքը:—

Արդէն Եղեմայ անոյշ ճայները
 Հեռուից նոցա հասանում էին,
 Երբ որ կտրելով քաց ծանապարհը,
 Ելաւ անդունդից դժոխքի հոգին:
 Մրրկի պէս էր թլում գորաւոր,
 Փայլում էր սաստիկ կայծակի նման,
 Եւ յանդգնութեամբ մի խելացնոր
 „Նա իմն է“ գոռաց ճայնիւ խստութեան:
 Եւ իւր պահարանէի կուրծքին սեղմուած
 Խեղճիկ Թամարի մեղաւոր հոգին,
 Աղօթք առնելով դէպի մեծն Աստուած,
 Վախն էր աշխատում ցրուել ահագին:
 Վճիռն օրհասի լցվում էր հիմա,
 Նորա առջեւ դեւը կանգնած էր.
 Բայց ով կարող էր ծանաչել նորան,
 Ինչ չար աչքերով վերան նայում էր,
 Ի՛նչպէս լցուած էր ռխակալութեան
 Անսպառնիկ թունով մահաբեր,
 Եւ ի՛նչ սառնութիւն գերեզմանական
 Անշարժ երեսից նորա փշում էր:
 „Կորիք դու խաւար, հոգիդ անարժան“
 Սուրբ հրեշտակը պատասխանում է.
 „Որչափ պանծացիր, շատ է քեզ եւ այն,
 Արդ դատաստանի ժամը հասել է.
 Բարւոք է եւ ճիշտ Աստուծոյ վճիռը,
 Փորձանքի օրերը անցան զնացին,
 Թամարի վրայից չարի կապանքը
 Ընկան հագուստի հետ ի միասին:
 Իմացիր, գոռոգ, որ մենք վաղուց է,

Սպասում էինք՝ սրա գալստեան
 Եւ սորա հոգին նոցանից մինն է,
 Որոնց կեանքն է մի ըուպէ միայն
 Այն անտանելի շարչարանքների,
 Անհասանելի մխիթարութեան.
 Նոցա լարերը Արարիչն արդար
 Լաւագոյն օղից հիւսել, կազմել է,
 Բայց ոչ նոքա են աշխարհի համար
 Եւ ոչ աշխարհը նոցա համար է.
 Շատ սաստիկ գնով Թամարի հոգին
 Մոլորութիւնից փրկեց իւր անձը...
 Տանջանքներ կրեց, սիրեց կաթոգին
 Եւ սիրոյ համար քացաւ Եղեմը“:
 Եւ հրեշտակը սաստող աչքերով
 Այն փորձիչ դեւի վերայ նայեցաւ,
 Եւ ուրախ ուրախ թեւերը թափ տալով,
 Երկնի շողերում խոր ընկղմեցաւ:
 Անիծեց իսկոյն դեւը յաղթուած,
 Բոլոր մտքերը իւր ցնորական,
 Եւ ամբարտաւան դարձեալ նա մնաց
 Աշխարհիս վերայ առաջուայ նման,
 Դարձեալ միայնակ եւ առանց սիրոյ,
 Եւ դարձեալ առանց մխիթարութեան:

—
 Զառ ի վայր տեղով ապառաժ սարի,
 Կայջաւուր կոչուած ծործորի վերայ
 Սուր սուր ծայրերը հին աւերակի
 Կանգնած են անշարժ դեռ մինչեւ հիմա:

Աւանդութիւնից մնացած կան դեռ
 Տղայոց համար անեղ առակներ...
 Ժառերի մէջը սեւ սեւ կանգնած է
 Իբրեւ մի տեսիլ կարծես խօշական
 Արձան մի լոկի որ աղանատես է
 Անցած օրերի այն կախարդական:
 Վայրը սփռած են մեծ աւուշները,
 Ժաղկում է երկիրը դաւարագարովում:
 Եւ քարքառների անկարգ ծայները
 Կորչում են ձորի խորութեան միջում:
 Կարաւանների երկայն դասերը
 Գնում են հեռուից բոժոժի ծայնով,
 Եւ մէզի միջից վիժելով գետը
 Փայլում է, ճերմակ փրփուր դիզելով:
 Եւ ընտանիքը միշտ մանուկ կեանքով
 Անհոգ տղայի պէս
 Խաղում է կարծես,
 Հողմի գովութեամբ, զարնան զարդերով:
 Արեւի պայծառ ճառագայթներով:
 Բայց այն դղեակը այժմ տխուր է,
 Որ պաշտօն ունէր իւր ժամանակին,
 Եման խեղճ ծերի, որ դեռ ապրում է
 Իւր ընտանիքից զուրկ բոլորովին:
 Արդ նորա անտես ընակիչները
 Լուգնի ծագման են միայն սպառում,
 Այն ժամանակ է նոցա հանդէսը,
 Բզգում են, շշում, չորս կողմ են վազում:
 Ալեւոր սարդը, նոր ճգնաւորը,
 Իւր ոստայնների հիմը դրել է,

Կորիւր դու խաւար, հոգիւ անարժան:

Կանաչ մողեսի քազմաթիւ սեւոր
 Տանիքի վերայ ուրախ խաղում է,
 Օձը մուծ ծակից զոյշ սողալով
 Դէպի մեծ քաղը հին պատշգամբի,
 Մերթ գալարվում է, օղեր կազմելով,
 Մերթ երկարվում է ձիգ եւ ուղղակի,
 Եւ փաղիաղում է դաշնակի նման,
 Որ վաղուց հետէ թողած էր գետնին
 Դաշտումը անցած արինհեղութեան,
 Եւ որ այլ չէր պէտք մեռած հերոսին:
 Օտար են թուում ամեն քաները.
 Ձկայ ոչ մի հետք անցած օրերու,
 Երկար ժամանակ դարեւի ձեռքը
 Զանք է միշտ դրել նոցա ջնջելու,
 Եւ չըկայ ոչինչ, որ յիշէ մարդու
 Փառաւոր անունը իժըպող Հուդալի
 Եւ կամ դստրիկը նորա սիրելի:
 Իսկ այն տաճարը լերան գագաթին,
 Ուր թաղած են նոցա ոսկերքը,
 Պահել է անխախտ տեսչութիւն վերին
 Եւ ցարդ կանգնած է ամպերի մէջը.
 Կործքերի վերայ ճօշի փոխարէն,
 Մառոյցն է փայլում յաւիտենական:
 Եւ ձեան հիւսերի դէզերը անգոր
 Զրվեժի նման լեռնէվայր թափած,
 Այստեղ եւ այնտեղ կանգնած են խոժոռ
 Մի յանկարծասաց ցրտից բռնուած:

Ճերմակ պատերից ծիւնը փշելով
 Այնտեղ նայելու գալիս է քամին,
 Երգ է յօրինում մերթ երկար ձայնով,
 Մերթ ձայն է տալիս պահապաններին:
 Եւ շատ վաղուց է, որ շիրիմների
 Քարերի վերայ ոչ ոք չէ լացել,
 Ապառաժ ժայռը խոժոռ կազքէկի
 Իւր պահած գիւտը ամուր է բռնել:
 Եւ մարդու տրտունջը յաւիտենական
 Չէ կարենալու երբէք վրդովել
 Խաղաղութիւնը նոցա անվախճան:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0310788

